PETER JENSEN FEILBERG og JENS PEDERSEN FEILBERG

Priviligerede Farvere i Kalundborg.

Af fhv. Skolebestyrer **H. F. Feilberg** (†).

I Camillus Nyrops Bog: Danske Farvere (Kbhv. 1900) gives der en kortfattet Fremstilling af Farveriets Historie i Danmark.

Her skal kun anføres, at Overgangen fra, hvad man kunde benævne Hjemmeflid, til haandværksmæssig Fremstilling foregik om ved Aar 1560, da Kong Frederik II indkaldte en tysk Farver, til hvem han købte en Gaard i den Gade, som derefter fik Navnet Farvergade, i hvilken han lod indrette Farveri. Dette Foretagende gik snart i Staa, men Tiden førte med sig, at flere Farvere i de følgende Aar nedsatte sig i København, i Begyndelsen mest Udlændinge.

Efterhaanden kom ogsaa Provinsbyerne med, og i den Henseende var Jylland forud for Øerne, hvilket vistnok hænger sammen med den større Afstand fra København og nærmere Forbindelse med det sydlige Udland.

Med Hensyn til Betingelserne for at kunne nedsætte sig som Farver, kom Udviklingen i Provinsbyerne til at gaa i en helt anden Retning end i København. I Hovedstaden blev Farveri meget snart fri Næring; der krævedes kun Erhvervelse af Borgerskab. I Provinsbyerne blev i Begyndelsen Tilladelse givet af Borgmester og Raad, men det varede ikke længe, før Oprettelsen af Farveri blev gjort afhængig af kongelig Bevilling, og dermed har vi

rundt i Provinserne de kongelig priviligerede Farvere, der som oftest nød en vis Anseelse, dels som Følge af Privilegiet, der gav dem Rettigheder og Begunstigelser fremfor andre Borgere, men vel ogsaa fordi der til deres Fag hørte særlige Kundskaber og større Uddannelse end i de fleste andre Haandværk; der tales saaledes ofte om Farverkunst og Farvevidenskab. Paa Landet kunde Farvere ikke nedsætte sig, idet der fandtes en Forordning, ifølge hvilken ingen Haandværkere — Vævere alene undtagen — maatte bo i Landsbyen.

Et Eksempel fra en Provinsby kan belyse Fremgangsmaaden. Slagelse er den første By paa Sjælland uden for København, hvor en Farver nedsætter sig. Lorentz Bremer fra Odense kommer med Tilbud om at nedsætte sig der i Byen og »bruge Farverihaandværk«. Han forhandler med Borgmester og Raad, der mener, at han kan blive ikke blot Byen, men hele Egnen til Gode, og man bliver enige om, at han skal have Stillingen og »maa nyde den paa lidelig Skat, nemlig 20 Sletdaler aarlig, Hælften hver halve Aar at udgive og dermed være fri for al videre Contribution«. Hvis han imidlertid indlader sig paa nogen anden Handel og Næring at bruge, da erbyder han sig Skat og Tynge at udgive efter lovlig Taksering«.

Denne Overenskomst maa imidlertid, vel navnlig af Hensyn til Skatten, have kgl. Konfirmation, hvorom Raadet indsender Ansøgning til Kongen. Stadfæstelse derpaa kommer omgaaende. (Sjællandske Registre $^{20}/_{10}$ 1664.)

Men efterhaanden som Farverier oprettedes rundt omkring i Provinsbyerne, blev Stillingen som Farver saa at sige et Embede. Enhver søgte at holde sig Konkurrenter fra Livet ved at faa Privilegiet gjort arveligt i Familien eller hæftet paa Ejendommen. Naar saa en Farver døde eller paa anden Maade gav op, blev derved en Bevilling ledig. Lysthavende, som havde Uddannelse i Faget, og som besad fornøden Kapital til Indløsning, kunde melde sig gennem Amtmand eller Stiftsbefalingsmand, der gav

sin Anbefaling, indsende Ansøgning til Kongen, der saa overførte Privilegiet til den udvalgte. Borgmester og Raad havde i den Sag ikke andet at gøre end at sørge for, at det givne Privilegium blev oplæst ved en Raadstuesamling.

I det følgende skulde der nu gives en Skildring af to Farvere, Fader og Søn, tilhørende en Gren af Familien Feilberg, som i næsten 150 Aar havde hjemme i Kalundborg og Omegn. Det bliver væsentlig kun de ydre Omstændigheder, som det har været mig muligt at fremdrage.

Peter Jensen Feilberg er født i Aaret 1686. Hvor vides ikke, men et og andet kan tyde paa, at Stedet har været Aarhus; dér havde i hvert Fald Familien sit Samlingspunkt i hans Ungdom. At han imidlertid i Aarene 1712—13 har opholdt sig i Kalundborg, hvor han har konditioneret som Farversvend, ses af Kirkebogen, hvor han i de Aar flere Gange er indført som Fadder under Betegnelsen: Petter Jenssøn, Farversvend.

Paa samme Tid levede i Kalundborg tre Søstre Voller, de var Farverdøtre. Deres Fader, Jens Andersen Voller, har Brev af $^{28}/_{1}$ 1688 paa »at maatte bruge Farverhaandværk i Odsherred«. Bevillingen gælder ogsaa Kalundborg, og efter hans Død gaar den i Arv til hans Enke, som det ses af følgende Skrivelse:

> At Anna, afgangne Jens Voller Farvers i Kalundborg, maa efter vores til hendes afgangne Husbond, førnævnte Jens Voller, udgivne Brevs og Konfirmations Indhold herefter udi hans Sted bruge Farverihaandværk i Kalundborg og Nykøbing udi Odsherred, bevilges herved. Hafnia $^{6}/_{10}$ 1691. (Sjællandske Registre.)

Navnet Voller har muligvis Forbindelse med Landsbyen Vollerup i Raklev Sogn.

Hvorledes Enken har udnyttet Privilegiet, vides ikke, men at Familien ogsaa efter hendes Død har bevaret Retten til Farveri, vil ses af det følgende.

Af de tre Søstre blev den ældste, Karen, i 1708

gift med Købmand, senere Raadmand i Kalundborg, Christian Vorndran; han dør 1735, hun overlever ham i mange Aar, dør først 1772, 89 Aar gammel. Et Barnebarn af dette Ægteskab var Peter Caspar Vorndran (1752—1822), der blev Rentekammerdeputeret, særlig Deputeret for Finanserne; han nød megen Anseelse for sin Dygtighed, Flid og Kundskabsfylde.

Den næste, Maren, blev det følgende Aar gift med Byens priviligerede Apotheker, Daniel Vincents Fischer. Hun dør 1722 kun 33½ Aar gammel. To Aar senere fulgte han efter, 55 Aar gammel.

Og endelig den yngste af de tre, Anna Kirstine; med hende holdt Farversvend Peter Jenssøn Feilberg Bryllup $^{22}/_{9}$ 1713. Begivenheden findes indført i Kalundborgs Kirkebog saaledes:

1713, Fredagen d. 22. September efter kgl. allern. Tilladelse af 15de dito er udi Huset copulerede Farver, velagtbare og fornemme Sr. Peter Jenssøn Feilberg og Gudelskende Møe Anna Christine Voller. At intet befandtes, som dette Ægteskab lovligen kunde hindre, derfor caverer velvise Raadmænd udi Kalundborg.

Sign. Bagge Laugesen, Christian Vorndran.

Dermed er Peter Feilberg bleven besvogret med nogle af Byens mest ansete Borgere. At han kaldes »fornemme« og benævnes Seigneur, tyder vel ogsaa paa, at han regnes blandt Honoratiores.

Sit Borgerskab har han dog endnu ikke i Orden, og det synes heller ikke, som han har været videre opsat paa at faa det. Af Raadstueprotokollen ses det, at han 1. December 1713 har været indkaldt for at aflægge sin Borgerskabsed over for Magistraten. Denne Handling foregaar under højtidelige Former.

1. December 1713. „Borgmester og Raad lod for sig kalde Byens begge Tjenere, Peder Jensen og Mads Pedersn, som hjemlede med Ed med oprakte Fingre efter Loven, til i Dag med 8 Dages Varsel at have efter Magistratens Ordres hidind citeret

efterskrevne Mænd og Indvaanere at møde for i Dag her paa Raadstuen deres borgerlig Ed at aflægge, navnlig: Sr. Laurids Berthelsen, Gæstgiver, og Sr. Peter Jenssøn Feilberg, Farver. Derefter blev paaberaabt, om for Byens Raad indstævnede var tilstede her i Dag for at fuldbyrde det, som Hans Kgl. Majestæts allernaadigste Lov Pag. 428 etc. dennem befaler. Hvor der mødte Sr. Peter Jenssøn Feilberg, Farver, og svarede, at naar Sr. Laurids Berthelsen møder og sin borgerlig Ed aflægger, saa vil han og hørsomst være tilstede sin borgerlig Ed at sværge her, saafremt Magistraten ej længere vil tillade, at han saasom en nylig nedsat Mand og Indvaaner længere maa uden saadan Eds Aflæggelse hensidde".

Ved næste Møde 15. December har Sr. Berthelsen heller ikke indfundet sig. Hr. Byfoged Otto Pedersen Friis erklærer paa hans Vegne edelig, at han formedelst Svaghed ej kan give Møde, men anlover at komme ved næste Møde 22. December. Ved dette Møde, som ikke er refereret, maa Edsaflæggelsen formodentlig have fundet Sted.

Peter Feilberg har nu erhvervet sig Borgerskab i Kalundborg, men først et Par Aar derefter ses det Privilegium, som hans Hustru sidder inde med, at være bleven overført til ham.

Ordlyden af denne Skrivelse er følgende:

Det bekendtgøres, at vi efter Peter Jensen Feilbergs, Borger og Farver i vor Købstad Kalundborg, hans derom gjorte allerunderdanigste Ansøgning og Begæring, allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at han og hans Hustru, Anna Kirstine Jensdatter Voller, udi begge deres Levetid maa, ligesom hun hidtil af os allern. har været beraadet, med deres Farverier for billig Betaling alene betjene alle og enhver i vore Købstæder Kalundborg og Nykøbing, saa og der i Amterne, i vort Land Sjælland, som saadant deres Arbejde kunde behøve og begære, til hvilken Ende de sig til Magistraten i bemeldte Kalundborg haver at reversere, at de for saa billig Betaling skal farve og presse alt, hvis hos dennem bestilles, som nogen anden det der i Landet vil og kan gøre, saa at ingen skal have skellig Aarsag sig over dennem for saadan deres Arbejde at besværge[1]).

(Sj. Registre 11/6 1715.)

[1]) „besvære" og „besværge" bruges i Flæng lige indtil 1800.

Peter Feilberg havde herved naaet en smuk og anset Stilling. Videre indbringende har den dog næppe været. Byerne var den Gang kun smaa, og Landbefolkningen forarmet. Man ser ogsaa overalt i Landet, at Farverne har svært ved at klare sig. Kalundborg, som paa det Tidspunkt havde ca. 1200 Indbyggere, var dog en af de mere velstillede Købstæder, hvilket dels skyldtes Handelen paa Norge, dels Smakkefarten mellem Kalundborg og Aarhus. Mange rejsende kom gennem Byen og maatte ofte tage Ophold i nogen Tid for at vente paa gunstig Bør.

Af Kirkebogen ses det, at han ofte er optraadt som Fadder, altid sammen med Byens ledende Mænd. Hvor han har fungeret som Forlover, viser hans Underskrift en klar og flydende Haand, hvilket tyder paa en god Skolegang, men hvor han har nydt Undervisning, vides altsaa ikke.

Peter Feilbergs Virksomhed som privilegeret Farver i Kalundborg blev dog ikke af lang Varighed. Den $17/8$ 1728 blev han begravet paa Vor Frue Kirkegaard, kun 42 Aar gammel.

Anna Kirstine levede endnu mange Aar. 17. November 1730 faar hun Tilladelse til indbyrdes med Samfrænder at slutte en Skiftesamling om den Arv, som hendes og hendes afgangne Husbonds fælles umyndige Børn kan tilkomme, som hun med dennem til Børnenes Gavn bedst kunde forenes, foruden Rettens Middels Overværelse.

Et Par Aar derefter bliver hun gift med Borger og Indvaaner i Kalundborg Jørgen Clausen kaldet Blymester, som paa 4. Aar har forestaaet Farveriet for hende. Efter Ansøgning, anbefalet af Johan Ludvig von Holstein, Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift, bliver det bevilget, at han og hans Hustru udi begge deres Levetid maa med deres Farveri for billig Betaling alene betjene alle og enhver i Kalundborg og Nykøbing. (Sj. Registre $14/11$ 1732.)

Dette Ægteskab forbliver barnløst, hvilket ses af en Forskrivning, hvori Jørgen Clausen erklærer, at da han ingen Livsarvinger har, »saa haver jeg fuldkommen besluttet at indsætte min Hjerteelskende, kære Kone, Anne Kierstine Voller, som min eneste og sande Arving til hvis lidet efter min Død maatte være beholdne fra min bortskyldige Gæld at arve«. $^{28}/_{8}$ 1739.

I P. Feilberg og Anna Kirstines Ægteskab havde der været 8 Børn, men kun 3 naaede den voksne Alder. Børnedødeligheden var i de Tider meget stor. Datteren, Christine Pedersdatter Feilberg, blev i 1736, næppe 20 Aar gl., gift med den 38-aarige Rektor ved Byens lærde Skole, Magister Christian Ulrich Abildgaard. Han havde Aaret i Forvejen, efter kun et Aars Ægteskab, mistet sin første Hustru, Birgitte Amundin, Datter af Byens Kapellan, Hr. Hans Amundin. Ved den lærde Skoles Nedlæggelse i 1740 blev Abildgaard forflyttet til Helsingør, først som Konrektor, senere som Rektor. Her døde han 1771.

De to Sønner, Jens og Peter, blev i Hjemmet oplærte i Farverhaandværket, men søgte dog ogsaa Uddannelse andre Steder.

Den yngste, Peter Pedersen Feilberg, søgte og fik Privilegium i Nykøbing F., hvorimod Jens efter Rejser i Udlandet vendte tilbage til Kalundborg.

Jens Pedersen Feilberg var født i Kalundborg, hvor han den $^{12}/_{9}$ 1717 blev holdt over Daaben af velbaarne Frue Sofie Amalie, Hr. Kommerceraad Kløckers, og blandt Fadderne var Byfogden, Otto Pedersen Friis, og Raadmand Knuth.

Hvorledes hans Livbane har formet sig i de unge Aar, faar man i store Træk Oplysning om gennem en Ansøgning, som han 27 Aar gammel indsender for at opnaa et Privilegium i Randers. I denne Ansøgning hedder det, at Jens Pedersen Feilberg, der for Tiden opholder sig i København, efter at han først hos sin Fader i Kalundborg

og derefter i Aarhus, saavelsom ved vor Uldenmanufaktur paa Børnehuset i København havde lagt Grunden udi Farvevidenskaben, har endog siden for desbedre Kundskab at opnaa saavel udi Farverkunsten som de Ting, der kunde være til Nytte for Klædefabrikkerne, været rejst udenlands og imidlertid paa adskillige Steder baade udi Holland, saa og udi England og Frankrig stræbt efter sig udi samme Profession at gøre dygtig og bekvem, anholder nu, at siden der efter hans Hjemkomst ikke har været nogen Lejlighed for ham at kunne vorde employeret udi København, om vi da ville forunde ham Privilegium i Randers efter Niels Mortensen og Hustru.

Bevillingen gives 18/4 1744, men atter kasseret; Niels Pedersen Bisted faar Bevillingen 18/3 1746.

Jens Feilberg har saa arbejdet andensteds, rimeligvis hos Stedfaderen i Kalundborg, indtil denne ønsker at trække sig tilbage og overlade ham Stillingen. Han ansøger om Bevilling og faar den, som rimeligt er. Den lyder som følger

„Eftersom Jens Feilberg af vor Købstad Kalundborg og som ved Farverhaandværk berejst inden og udenlands, for os har andraget, hvorledes hans Stiffader, Jørgen Clausen Blymester og Hustru Anne Kirstine Jensdatter Woller, som har Bevilling paa alene at bruge Farveriet i Kalundborg og Nykøbing, til ham skal have afstaaet bemeldte deres Farveri efter en mellem dem skreven, den 30te September sidstleden oprettede og sluttede Kontrakt med derhos gjorte allerunderdanigste Ansøgning og Begæring, at vi ville allernaadigst forunde ham Privilegium paa samme Farveri udi førnævnte hans Stiffaders Sted. Da have vi efter saadan Jens Feilbergs Ansøgning og Begæring bevilget etc."

(Sjællandske Registre 12/3 1747.)

Jens Feilberg er nu Borger i sin Fødeby, og man tør slutte, at han straks har taget fat paa at udvide og forbedre sin Bedrift, men at ogsaa Byen i nogen Maade har lagt Beslag paa hans Kræfter. I Raadstueprotokollen noteres saaledes: Fredagen 19. April 1748 indfandt begge

Raadmændene, Høyer og Høeberg, sig paa Raadstuen, hvortil samtidig Borgerskabet ved Raadstuegarnisonen var tilsagt at møde, og da blev udvalgt til Officerer ved Borgerkompagniet her i Byen: 1) Til Stads Capitain Jens Feilberg, priviligeret Farver. 2) Premierlieutenant blev Jens Feilbergs Fætter, Købmand Casper Vorndran. 3) Secondlieutemant Hans Richardsen Glostrup. 4) Fændrik Ulrich Anton Barfred; desuden blev udnævnt en Kommandersergent, en Sergent og 4 Korporaler.

Alt tyder paa, at Jens Feilberg har været en vaagen og driftig Mand, som har fulgt godt med paa sit Omraade. Han har paa sine Rejser i Udlandet sat sig ind i de tekniske Fremskridt paa Farveriets og Vævningens Omraade og har tillige, ude eller hjemme, lært Tidens Tankegang paa det økonomiske Omraade at kende. Det er Merkantilismens Tid, da Staten mente at se sin Fordel ved at ophjælpe Handel og Industri for saa vidt mulig gennem Selvforsyning at gøre sig uafhængig af Udlandet.

Disse Bestræbelser var ikke af ny Dato, man ser af en kgl. Forordning af 8. Jan. 1681 om Privilegier for dennem, som Manufakturer ville indrette, at der loves store Begunstigelser til behændige Mestre i de bedste Manufakturer saavel som Spindere, Farvere, som til dette Værk fornøden gøres og derom Videnskab kunne have, som fra fremmede Steder forskrives og som sig i saa Maade herind i vore Riger og Lande ville begive.

De fremmede Hjælpere var dog kun en foreløbig Hjælp, Maalet var: Dansk Arbejde af danske Undersaatter, som det ses af kgl. Forordning af 12. Juni 1683 om Manufakturers Befordring:

„Til vore kære og tro Undersaatters Bedste vilde det være, at adskillige Varer her i Landet blev gjort, som nu med stor Bekostning fra andre Steder blev indført, hvorved da Landets Raavarer blev til Nytte anvendt, Købmændene og Haandværkernes Forlæggere[1]) nød selv Profitten og Gavnet deraf. De Varer, som

[1]) forlægge ɔ: bekoste, gøre Udlæg.

nu indføres, kunde ved mindre Omkostning og bedre her laves, Landsens Varer her i Riget fortæres, og mange Haandværksfolk nyde deres Brød. Da have vi godt befunden adskillige Varer, som hidtil udenlands ere fra førte, aldeles i vores seneste udgangne Toldrulle at lade forbyde".

Det er altsaa i fuld Overensstemmelse med Tidens Tankegang og Bestræbelser, naar Feilberg beslutter at forene sit Farveri med Væveri og derved danne et Manufaktur, idet han ikke alene derved selv kunde høste Fordel, men tillige var i Overensstemmelse med Statens Ønske om at bidrage til Landets Tarv og Samfundets Lyksalighed. Flere Medborgere er villige til som Interessenter at deltage i Foretagendet, og Plan med Ansøgning om Tilladelse indsendes til Kongen i Haab om Statsmagtens Billigelse og Støtte.

I Kommercekollegiets Forestillinger og Resolutioner findes Betænkningen, hvori det hedder:

„Jens Feilberg, en Farver fra Kalundborg, andrager allerunderd. hvorledes han fra Frankrig, hvor han har konditioneret, er bleven tilbageforskrevet her til sit Fædreland, og producerer derfra gode Attester om hans Forhold og Habilitet, saa han endog er bleven begæret tilbage igen, saaledes haver han først forestaaet et Farveri i Aarhus og siden tilkøbt sig sin Stiffaders Farveri i Kalundborg og dette saaledes bragt i Stand, at han derpaa haver oprettet et Manufaktur af adskillige uldne og linnede Varer af saadan Bonité, at de finder god Debit hos Købmændene overalt".

„Men som han ikke af egne Kræfter kan fortsætte dette Værk, saa haver adskillige tilbudt sig at være Interessenter med ham, naar de kunde være forvisset om, at Fabrikken kunde være betrygget om en ubehindret Tilladelse at debitere sine Varer i kgl. Majestæts Riger og Lande".

„Altsaa supplicerer han, at Eders kgl. Maj. ville bevilge og tillade ham baade at fabrikere og appretere alle de Sorter Vare af ulden og linned, som han kunde og dem i Eders Riger og Lande, hvor det end maatte være, at debitere og forhandle".

Det tilføjes, at Stiftamtmand Reventlow har besøgt Fabrikken, fundet alt at være i god Stand og til Publikums Nytte, hvorfor han rekommenderer den.

At Tidspunktet for en saadan Fabriks Oprettelse var opportunt, kan sluttes af Regeringens Holdning, som fremgaar af en Forordning, der udkom kort efter; den er rettet mod Misbrug og Overtrædelse af de til Landets Velfærd saa ofte givne Anordninger betræffende de indenlandske Manufakturers sande Opkomst og Befordring. Den slutter saaledes: »Vi have indset, hvorledes det kunde fastsættes og iværkstilles, alle nu i Behold værende Klæde- og Silkevarer af Landet at udrydde for derved at aabne Vejen til den saa højt fornødne Debit til Landets egne Fabrikkers Lyksalighed og Befordring«. (Kommercekolleg. 19/2 1753.)

Ogsaa for Byens Vedkommende kunde Oprettelsen af en saadan Virksomhed være ønskelig, idet den var et Middel til at modvirke det overhaandtagende Betleri, der paa mange Steder var bleven en Plage og Byrde for Borgerne.

Student Ulsøe fortæller saaledes i sin Rejseberetning[1]), hvorledes en stor Mængde Betlere, friske Folk af begge Køn, gamle og unge, hver Lørdag samles paa St. Jørgensbjerg, drikker Kaffe og Brændevin og derpaa deler sig i og uden for Roskilde paa Tiggeri. I Slagelse er der ligeledes mange Betlere. I Kalundborg er Borgmester og Byfoged optaget af Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres for de fattige. Provst Paludan mener, at der i Byen er 200 fattige Børn, af hvilke en stor Del driver om paa Gaden og tigger og som kunde vænnes til Arbejde, naar et Hus dertil blev indrettet.

Fordelen ved Spinderier og Væverier var den, at dèr kunde Børn deltage i Arbejdet og saaledes fra smaa af blive vænnet til Orden og Flid[2]).

At Jens Feilberg faar den ønskede Bevilling, er under disse Forhold naturligt, men samtidig er den saa fuld af

[1]) Student Ulsøes Undersøgelsesrejse for Commercekollegiet 1779. Nye kgl. Samlinger 455 Folio.

[2]) Se for øvrigt Frederik Hofmann: Fabrikernes Flor som Middel til Danmarks Opkomst.

Forbehold og Restriktioner, at det i høj Grad forringer dens Værdi. Navnlig gjaldt det om at holde fremmede Varer ude. Som Sikkerhed har Feilberg tilbudt sin korporlige Ed, men det er ikke tilstrækkeligt, Varerne skal kontrastemples enten af Magistraten eller Toldbetjentene i Kalundborg. Naar F. et Stykke i Væven lader indsætte, tilkendegiver han det for Magistraten, der lader Kæderne besegle, og naar Stykket aftages, meddeler Attest, at det der i Byen er forfærdiget.

Mod Uldmanufakturet finder man intet at erindre, da man gerne ønsker disse Fabrikker at multiplicere, dog at de fornødne Precautioner bliver tagne, at vedkommende ikke under Prætext (Paaskud) af egne Varer kan indsnige fremmede.

Med Hensyn til Linnedfabrikken er det en anden Sag, »da Kræmmeren Witrog her af Staden (København) 15. Aug. 1747 har faaet Privilegium paa i 10 Aar alene at fabrikere Dvelker[1]), Glanslærreder og samme overalt i Kongens Riger og Landet at sælge og falholde, og hvis nu F. ogsaa sælger Lærred, vil han derved blive meget »fornærmet«, hvorfor han i en Memorial har andraget, at F. ikke i København eller andre Købstæder i Sjællands Stift noget af ommeldte linnede Varer maa afsætte, hvilket vi ikke kan nægte«.

Resultatet bliver, at Feilberg af linnede Varer maa sælge og falholde i alle Kongens Riger og Lande undtagen i København og Sjællands Stifts Købstæder, hvor det er ham »aldeles forbudt« under dette hans Privilegiums Fortabelse.

Endelig maa han i sin Fabrik kun bruge danske Varer og kun antage danske og norske Drenge i Lære. (Se Kommercekollegiets Forestillinger og Resolutioner, approberet $^{3}/_{3}$ 1750).

Paa Raadstuemødet i Kalundborg Fredag 13. Marts 1750 bliver læst kgl. Privilegium for Jens Feilberg paa at

[1]) Dvællik eller Dvælg er en Slags sort, groft glinsende Lærred (Kalkar).

maatte oprette ulden og linned Fabrik i Kalundborg. Derefter Fabrikøren haabede, at Magistraten i Kal. soulagerede hannem for den Indkvartering, han hidtil har haft, saasom han nødvendig behøver de Husværelser, som Indkvarteringen er udi til sit Manufakturs Fornødenhed.

Dermed maa Sagen antages at være bragt helt i Orden.

Den 19. Januar 1759 faar han efter Ansøgning bevilget, at det ham under 12. Maj 1747 forundte Farverprivilegium maa, uden Consequence for andre, hæfte paa hans i Kalundborg ejende Gaard og følge der med Ejerne; dog skal den, som bliver Ejer af Gaarden, altid bevise, at han til Gavns forstaar Farveriprofessionen, saa skal og ved Forandring af Gaardens Ejere gøres Ansøgning om Konfirmation paa formeldte Farverprivilegium. (Sjæl. Registre $^{19}/_{1}$ 1759).

Denne F a r v e r g a a r d omtales i Paludans Bog om Kalundborg saaledes: Paa Torvet udmærker sig Farverens Gaard, som skyder sig frem i tvende Fløje, af hvilke den ene endnu staar fra det 13. Aarhundrede og maaske fra Esberns Tid. Her findes endnu en Kamin i den yderste Mur og alle Kendetegn paa en høj Alder. Paa ældre Kort findes den afsat paa Torvet, hvor den skiller Adelgade fra Munkesøgade. (Ses som Nr. 8 paa Kortet S. 27 i Aarb. 1942.)

Den 8. Januar 1761 bliver kgl. Maj.s priviligerede Farver her i Staden, Edle Sr. Jens Feilberg og Dydædle Jomfru Maria Høst efter kgl. Tilladelse den Dato $^{20}/_{1}$ 1760 copulerede hjemme i Huset. Og at der ej findes noget, som efter Kongens Lov kan hindre dette Ægteskab, derfor caverer H. O. Langemack og Chr. H. Langemack.

J o h a n n e M a r i e H ø s t var født i Kirkehelsinge Præstegaard 1742.

Hun var altsaa kun 19 Aar, mens han allerede var 42. Ægteskabet varede kun faa Aar, hun dør allerede lige før Jul 1765. En Søn var blevet døbt 7. Juli 1762, han blev baaren af Provstinde Høst, som nu var Enke, og fik Nav-

net Petter Christian Høst Feilberg. Madam Anna Langemack stod hos[1]).

Hvem der efter Hustruens Død har taget sig af Barnet og det store Hus, derom foreligger der ikke nogen Oplysning; men kort efter hendes Død indtræffer en anden Begivenhed, som ogsaa maatte gøre Indtryk paa Jens Feilberg.

I Slutningen af Februar 1766 kommer hans Broder Peter, Farveren fra Nykøbing F. Før Jul har han forladt sit Hjem haardt trængt af sine Kreditorer. Han har først søgt til Slægtninge i Jylland, derefter er han med Smakke fra Aarhus taget til Kalundborg, hvor han syg og forkommen straks maa gaa til Sengs. Jens Feilberg skal netop paa Forretningsrejse til København, saa han maa overlade til sin Fætter, Student P. Feilberg fra Viborg, der netop er paa Besøg, at tage sig af den syge Broder. Apoteker Bech bliver tilkaldt, giver Pulvere og Mikstur, men da Jens Feilberg vender hjem, er Broderen død den 13. Marts. Onsdag den 19. Marts 1766 begravedes han paa Vor Frue Kirkegaard, 45 Aar gammel. I nogen Tid derefter har Jens Feilberg hans to halvvoksne Børn, en Dreng og en Pige, hos sig, da deres Hjem er opløst. Moderen med det yngste Barn er taget til sine Slægtninge.

Hvorledes gaar det imidlertid med Manufaktur og Farveri?

Det er øjensynligt, at Feilberg lidt efter lidt taber Interessen for Arbejdet. Manufakturet har voldt ham adskillige Bryderier, Besværligheder og Hindringer — ogsaa fra Autoriteternes Side — er ikke udeblevet. Hvornaar Manufakturet er ophørt, lader sig ikke oplyse, men i 1669 paa Lillejuleaften lejer han Lundehuset beliggende i Kalundborg Slots Ladegaards Hovmark af For-

[1]) Provst Christen Høst i Kirkehelsinge havde tidligere været Præst i Torstrup og Horne ved Varde. Om ham se: Fra Ribe Amt 1926, S. 400 (Fejltryk S. 300). Hans Ottesen Langemack var fra 1749 Borgmester i Kalundborg.

valter Lassen[1]); han flytter ind den følgende Paaske og skal i Leje betale 20 Rdl. aarlig. Til Lundehuset hører et Vænge med tre Fiskeparker med Rende og Postværker, som er det høje Herskab paa Lerchenborg reserveret, og ej af Beboeren maa fiskes eller tilladt fiskes udi. Her i Lundehuset opholder Feilberg sig nu for det meste[2]).

I Maj Maaned 1773 forpagter han Farveriet med alle Møbler og Effekter, som til Farveriets og Husholdningens Drifts udfordres, til Frederik Mühlertz paa tre Aar, og nu kan han helt hengive sig til Dyrkningen af Lundehusets Vænge, hvor han har eksperimenteret med Farveplanter, særlig Krap; det er et Felt, som interesserer ham, og hvoraf han venter sig økonomisk Udbytte. Krapplanten dyrkedes paa det Tidspunkt i stor Stil ved Lille i Frankrig og i Zeeland i Holland, men herhjemme maa den have været sjælden, da Feilberg maatte bruge Kneb for at faa et Eksemplar. Provst Paludan fortæller derom[3]), at efter at Feilberg var bleven træt af alle de Hindringer, som mødte hans Fabriksvirksomhed, vendte han sig fra Kunsten til Naturen. Han stjal en Fjerdedel af en Krap Plante i den Botaniske Have (Tyveri er ellers ikke, som dette var, berømmeligt). Han opelskede den fjerdedelede Plante og fik ved den lemlæstede, men lykkelige Moder et Stykke Land beplantet med Krap af en halv Tønde Udsæds Størrelse.

Skønt der var god Afsætning paa Krap, maa der dog have været en Fejlregning i hele denne Plan. Det viser sig, at Jens Feilberg under disse Forhold har vanskeligt ved at betale enhver sit.

[1]) Jens Lassen, som beboede Lundehuset, flytter i 1777 til Vesterbygaard. Efter Jens Feilbergs Død overtager han atter Huset.

[2]) Der tales snart om Lundevænget, snart om Lindevænget. Efter Matrikelskortets Kort af 1806 ligger Lundemarken og Munkeengen Vest for Kalundborg. Paa et lille rektangulært Areal lige Vest for Munkerenden mellem Munkesøen og Strandvænget fi n des ansat tre Fiskeparker og nærmest Strandvænget et Hus. Dette Hus kaldes Skyttehuset, og Vænget kaldes Skyttevænget. Her maa det antagelig være, at Feilberg har boet og haft sine Plantager.

[3]) P. Paludan: Beskrivelse over Staden Kallundborg, Kbhvn. 1788.

I Begyndelsen af Marts 1775 begiver han sig paa en Rejse uden at meddele, hvor han agter sig hen. Nogle Dage derefter indløber Brev til Magistraten, dateret Helsingborg i Skaane 13/3 1775, hvori han beder de Herrer, som de ordentlige Skifteforvaltere, tage hans Bo og alle hans Ejendomme under lovlig Behandling, da han for Tiden ikke ser sig i Stand med ét at udbetale sine samtlige Kreditorer, men maaske successive. Samtidig meddeler han, at han for at kunne overvære Behandlingen har søgt hans Majestæts allernaadigste Protectorium.

Allerede 31/3 foreligger Svar paa Ansøgningen. Det er ham bevilget, at han maa komme tilstede og for personlig Hefte af hans Kreditorer befriet være indtil 6 Uger efter, at det i hans Bo udfærdigede Proklama er expireret.

Magistraten har nok bemærket hans Bortrejse men ikke tillagt den nogen Betydning, nu kan den ikke undlade at tage sig af Sagen, men anser det for rigtigst at lade nogen Tid gaa for at komme til Klarhed over »under hvad Titul denne Forretning bør continuere og fuldbringes«. Spørgsmaalet, som det drejer sig om, er, hvorvidt Feilberg skal erklæres f a l l i t, eller man kan nøjes med O p b u d. Det sidste er en Begunstigelse for Skyldneren, hvorved denne slipper for at betale med r e d e P e n g e, slipper for den Vanære det medfører at gaa i Gældsfængsel, mens Kreditorerne nødsages til at gøre Udlæg i hans Gods.

Da Magistraten er klar over, at Feilberg, skønt han nogle Dage har opholdt sig incognito i Byen uden at melde sig til Øvrigheden, dog er rede til at indfinde sig personlig i paakommende Tilfælde, saa bestemmer den sig i et Møde 17/5 1775 for Opbud og lader straks foretage Registrering og Vurdering af Boet.

Registreringen, som i Skifteprotokollen fylder 70 Spalter i Folio, er ikke uden Interesse, idet man derigennem faar Oplysning om Udstyr og Bohave i et velstaaende Borgerhjem i Midten af det 18de Aarhundrede.

Rørende er det at se, hvorledes Feilberg har opbevaret alt, hvad der har tilhørt hans for 10 Aar siden afdøde

Hustru, hendes Pynt, hendes Æsker og Daaser, alle hendes Klæder lige fra de 20 Hørgarns Særker og den Kramlærreds dito med Kniplinger indtil Mandoline Kaaben med Guldhager og den blommede, hvidbroderede Adrienne til 10 Rdl. Om Sønnen minder kun en Kurvevugge og en blaa Barnekiol.

Det interessanteste er dog nok den store Bogsamling paa 125 Numre, men da det i mange Tilfælde er Værker i flere Bind eller Bundter af Skrifter, bliver det i alt ca. 200 Bind, ikke blot paa Dansk, men for en stor Del paa Fransk og Tysk, en enkelt paa Hollandsk, men ingen paa Engelsk.

Under Sagens videre Gang indløber en Skrivelse fra Feilberg, der nu opholder sig i København, hvor han er tyet til sin nære Ven, Justitsraad Schmidt[1]). Skrivelsen, der tjener til Forklaring og Undskyldning, gengives her:

Velædle og Velvise,
allerhøjstærede Hr. Borgmester og Raad!

Der mødte mig i Kalundborg saa mange Fortrædeligheder, som nødte mig til at forlade samme. Haardt er det ej at finde Høflighed end sige Venner. Deres Velædelheder kan være forsikrede om, at ej nogen Mistillid til dem jog mig bort, men alene en haard og uventet Medhandling af den, hvoraf jeg det mindst havde fortjent. Men kanske, at det geraader mig til Bedste. — Jeg haaber endnu at kunne conservere mit Farveri og Ejendom, men nogen Tid behøves dertil. Jeg ved, at Deres Velædelheder ej ere mig imod, men hellere have Lyst til at bevise mig Tjeneste; maatte jeg derfore udbede mig af Dem den Godhed, at De saa langsomt som mulig behandler mit Bo, thi jeg haver den Udsigt, at al Ting skal faa et godt Udfald. Græmmelse i Sindet og Sygdom paa Legemet haver hindret mig fra at skrive, men herefter skal jeg ej undlade at melde Dem, hvad min Skæbne bliver. Imidlertid har jeg den Ære med den største Højagtelse at henleve

Deres velædle Velvisheders
ydmygste Tjener
Kbhvn., 23. Maj 1775. Jens Feilberg.

1) Chr. Schmidt var dim. fra Kalundborg lærde Skole 1739, tog theol. Attestats 1741 og blev Notarius publicus — han har stiftet et Legat for fattige i Kalundborg.

Hvem Feilberg sigter til med den haarde og uventede Medhandling fremgaar af et senere Brev, hvori han beklager sig over nedsættende Omtale i Aviserne, som maa stamme fra Kreditorer. Han skriver:

Ej kunde jeg have ventet saadant af en Byens Øvrighed, hvor jeg saa længe har boet, og hvilke tildels ere mig beslægtede. Men da jeg foruden den prioriterede Gæld har aleneste her i København to Kreditorer, som jeg kunde angive, og Resten er hos Dem selv, saa maa det billigen foraarsage mig største Forundring og Vemodighed tillige. Havde Fr. Mühlertz, som jeg har opfødt som mit eget Barn, og hvorpaa jeg har anvendt det, som mit eget Barn nu savner og maa savne, vist den ringeste Erkendtlighed mod mig, havde mine Sager ej været saa slibrige, men det varer vel ej længe, førend jeg kan fordre Regnskab.

P. S. Men dersom der er Gengældelses Ret til, saa kan det hænde sig, at Turen vender sig, og om ej jeg, saa kan dog maaske efter min Død andre med Fryd sætte Sagen i rette Lys og tage Masken af dem, som derunder skjuler sig. Kbhvn. $^{21}/_{11}$ 1775.

Der er imidlertid indløbet flere Breve til Magistraten, dels fra Feilberg selv, dels fra Justitsraad Schmidt paa hans Vegne, med Anmodning om Udsættelse af Opbudsforretningen, da Feilberg har grundet Haab om en Vending i Sagerne, der vil være til hans og derved ogsaa til Kreditorernes Gavn. Hermed et kort Uddrag:

$^{25}/_{7}$ 1775. Uagtet al mulig anvendt Raad, har jeg hidindtil ikke været istand til at kunne bemelde Deres velædle Velvisheder noget om mine Sagers Fremgang. Ved Skrivelse af $^{22}/_{7}$ h. a. er jeg fra General-Öconomi-Commercer-Collegiet i Anledning af min til samme indgaaede Forestilling befalet ved Experiment at vise, hvorledes grøn Krap med dobbelt Nytte i Farveriet kan forbruges, da mig efter befunden Rigtighed gives af højmeldte Collegio Haab om Indvilling i det øvrige af min Ansøgning. Jeg haaber af den kgl. Naade (ifald jeg med dette Experiment er lykkelig) de bedste Fordele for mig og altsaa ogsaa for mine Kreditorer. J. Feilberg.

$^{7}/_{11}$ 1775. Hr. Feilberg er paa denne Tid noget upasselig. De bedes have den Godhed endnu nogen føje Tid at ville lade Deres forehavende Forretning henstaa. Dette kan jeg med Sandhed be-

1) Christian Gottlieb Kratzenstein fra Wernigerode i Harzen blev 1753 Prof. i Fysik ved Københavns Universitet.

vidne, at han hvert Øjeblik venter Resolution fra Kammeret i en Post, hvori man haver al god Føje at vente et godt Udfald.
Chr. Schmidt.

$^{2}/_{12}$ 1775. Hr. Feilberg har i Overværelse af Prof. Kratzenstein[1]) og Secretair Anker (Økonomicommercekoll.) gjort Prøve med Krap, som efter derom givne Attester, hvilke jeg selv har set, er falden overmaade godt ud, og hvormed bemeldte Koll. er overmaade fornøjet. Chr. Schmidt.

$^{19}/_{12}$ 1775. Venter stadig paa, at Commercekoll.s Resolution, som endnu ikke er falden, skal komme. Beder derfor om Henstand med Boets Behandling, da jeg mener, at en altfor stor Hastighed vil være ikke alene mig til Ruin, men ogsaa Kreditorerne selv til Skade. J. Feilberg.

Det vil være rigtigst her at sige lidt om Boets Status.

Byen havde støttet Feilberg ved at give ham Laan af offentlige Midler mod Pant i hans Ejendom. Af Kirkens Penge havde han laant 1412 Rdl. 4 Sk., af Skolens 1470 Rdl. 4 Sk., af de fattiges Midler 106 Rdl. 4 Sk.

Urtekræmmer Andreas Rahr i København havde til Gode 459 Rdl. 4 Sk. 14 B., og Urtekræmmer Jens Lauritzen i København 107 Rdl. 7 Sk. 10 B. Resten var kun Ubetydeligheder. Af Tilgodehavender noteres kun, at Mühlertz stod tilbage med noget af Forpagtningsafgiften, hvilken Sum han skaffede tilveje.

Endelig den 7. Marts 1776 faar Sagen en for alle Parter tilfredsstillende Slutning. Paa denne Dag er Magistraten atter mødt i Sr. Feilbergs Gaard, hvor han selv er nærværende, men dog ved Herredsfoged Grønberg lader fremlægge en mellem ham, Sr. Feilberg og Hr. Ostermann af København passeret Købekontrakt af 24. Februar sidstleden, Farveriet med videre her i Kalundborg betræffende, underskrevet af bemeldte begge Contrahenter som Sælger og Køber, og som Cautionist og Selvskyldner Garver Kønsborg af København, af hvilket Instrument behagelig erfares, at Feilberg har udgjort bem., sin Ejendom til mere end det, han ved Auktion her

[1]) Christian Gottlieb Kratzenstein blev 1753 Prof. i Fysik ved Københavns Universitet.

paa Stedet formodentlig kunde vente, nemlig Capital 6000 Rdl. til Bedste for sig og sine Kreditorer, da han derved venter endog med skikkelig Beholdning at kan fornøje de sidste Kreditorer — dermed ønsker han Opbudsforretningen ophævet.

Da den vigtigste Post er de offentlige Penge, ca. 3000 Rdl., forhandler Magistraten med Inspektørerne for de publique Midler, som er tilkaldt. Den er fuldt tilfredsstillet med 1000 Rdl. i Udbetaling og 2000 Rdl. som 1. Prioritet i det købte, hvilket formenes ogsaa at svare til Provst Paludans Tanke. Grønberg erklærer, at Skifterettens Forlangende skal blive opfyldt, og er sikker paa, at de øvrige 3000 af Købesummen alle maa være valabel.

Herredsfoged S v e i s t r u p som Fuldmægtig for 2. Prioriteterne gaar ogsaa ind paa Forslaget. Andreas Rahr og Jens Lauritzen har allerede $^{27}/_{2}$ givet deres Minde til, at Sr. Feilberg faar sit Bo til fri Disposition. Dermed er Skifteretten i et og alt satisfact, saa at tillyste 3. Auktion bliver igenkaldt, det passerede for i Dag beskreven, og Opbudsforretningen relaxeret med Betaling for hafte Møder.

Til Slutning er blot at bemærke, at Købmand J e n s W o l l e r V o r n d r a n ydermere har indleveret en Regning paa leverede Varer 173—5—7, hvilket man ej paatvivler, Hr. Feilberg selv med samme vil afgøre (Vorndran er jo Fejlbergs Fætter). Underskrevet M. Lerager. Gottlieb.

Men allerede inden dette for Feilberg gunstige Resultat havde han paa en anden Maade faaet Oprejsning, hvorom Meddelelse findes i Beretning om D e t k g l. d a n s k e L a n d h u s h o l d n i n g s s e l s k a b s højtidelige Møde 12. Februar 1776.

Den mindre Guldmedalje blev tildelt Jens Feilberg, Farver af Callundborg, for hans anstillede Forsøg efter D'hrr Damburnays og Duhamels Maade at farve med den grønne Krap i Stedenfor med den tørrede, saaledes at kun 4 Gange saa meget til Farvning af den grønne, som ellers medgaa af den Farve, naar denne, der

udfordrer 8 Pund grønne Kraprødder for hvert Pund tør, bruges, hvormed altsaa Halvparten af Krapfarven bespares til betydelig Fordel for Landet: Samt for hans med megen Kundskab, Flid og Bekostning anlagte Krap Plantage ved Callundborg. — (Efter det 20. Nummer af theoretiske Materier angaaende Kunstens Forbedring for Rigerne.)

Denne Præmie overleverte Hans kgl. Højhed selv[1]).

At Feilberg i økonomisk Henseende var sluppet nogenlunde heldigt over Sammenbruddet ses af et Gavebrev, som han udsteder 1. Septbr. 1781, hvorved han skænker et Hus til de fattige, det ligger i Munkesøgade paa østre Side mellem Anders Faaborgs »Baraque« paa søndre og Anne Daniels iboende Hus paa nordre Side. Det skal efter hans Død være Byens fattige som en uigenkaldelig Ejendom tilhørende.

Endvidere omtales ved hans Død en Panteobligation paa 1000 Rdl., udstedt af Farver Kønsberg i Farveriet paa 2. Prioritet i Favør af Sønnen, Peter Chr. Høst Feilberg.

Med Farveriet er Feilberg nu færdig, men saa meget mere kan han pleje sin Interesse for Havebrug. I Vænget ved Lundehuset dyrker han Køkkenurter. Fra hans Haand foreligger et lille Indlæg til Det landøkonomiske Selskabs Skrifter om »Kartuffel-Avlen og Kartuflers Brug«.

Men mest gælder det Farveplanter; det ses, at han har ret store Arealer med Vau[2]) og Krap. Farver Asmussen i Aarhus modtager saaledes en Sending paa 510 Pund tørrede Kraprødder à 2 Sk. pr. Pund, og 16 Lispund grønne Vau à 24 Sk. pr. Lispund, og endnu en Gang er der til Aarhus sendt 1 Skippund ɔ: 20 Lispund Krap.

Det ser ud til, at Feilberg med Aarene mere og mere har ført en Eneboertilværelse. Blandt hans Venner nævnes Amtsforvalter Falk, Købmand Fuglede

[1]) Kronprinsen, den senere Kong Frederik VI, var paa dette Tidspunkt lige fyldt 8 Aar; han havde været Selskabets Patron lige fra dets Stiftelse 1770.

[2]) Vau er Farve-Reseda, som giver et gult Farvestof.

og Brødrene Christian og Jens Vorndran, men de besøgte ham kun sjældent.

Mod Slutningen af sit Liv var han meget svagelig, i det sidste Halvaar stadig sengeliggende, kun nødtørftig plejet af hjælpsomme Mennesker, som det kan sluttes af Fordringer i hans Dødsbo.

Onsdag den 9. Marts 1785 døde Jens Feilberg, og Borgmester Peter Leerager indfandt sig straks for at foretage Ligsyn og lade Boet registrere. Den 12. Marts bliver han begravet paa Vor Frue Kirkegaard, 68 Aar gl. Graven blev ved den Lejlighed ommuret saa stor, at Feilbergs og hans Hustrus Kister kunde staa ved Siden af hverandre.

Af Skrivelser, som er indløbet til Dødsboet, faar man nogle Oplysninger om Feilbergs Tilstand hen mod hans Livs Slutning.

Nic. Nissen skriver: J. Feilberg var udi saa svagelig Tilstand, at han ej kunde hjælpe sig selv. For min Opvartning lovede Feilberg mig 10 Rdl., som ej er ubillig, naar betragtes, at jeg i hans Svaghed lange Tider maatte 2 Gange om Dagen og undertiden om Aftenen gaa ud til ham baade i Sne, Frost og Kulde, som faldt mig meget besværlig.

Konsumptionsbetjent Jens Madsen og Hustru har al den Tid, Feilberg laa syg, 2 Gange om Dagen og ofte om Natten været ude hos ham, løftet ham af og i Sengen og tilredet den for ham, de venter at faa 5 Rdl.

F. Slangerup attesterer, at Jens Madsen og Hustru baade Dag og Nat gik til Feilberg til Assistance under hans Svaghed, og at Nissen den ganske Tid maatte beopagte alle Ting i hans Affærer, hvilket han ogsaa vedblev til den sidste Ende.

For Nattevagt à 8 Skilling blev betalt til Anne Kierstine Algreen 9 Rdl. 3 Mark, 6 Skilling. Madam Hoffman fik for Barbering ½ Aar 1 Rdl.; derefter lader Svaghedstilstanden sig udmaale.

Da det maaske kan have Interesse at se, hvad en Begravelse kostede i de Tider, skal her anføres Nicolaj Nissens Regning paa Begravelsesomkostninger: Til begge Præsterne, hver 10 Rdl., til Degnen 2 Dl. 3 Sk., Mig som Bedemand 5 Dl., Kisten 7 Dl., Peder Grausen for at udbringe Ligbøren og hjælpe Liget, da det blev Tøvejr, i Graven, 5 Rdl.

At Feilberg ikke har haft videre Berøring med sin Familie ses af Svar paa en Forespørgsel til hans Svoger Hr. Høst i Ubye, der intet kender til hans Forhold og for øvrigt mener, at den for 20 Aar siden afdøde Broder, Farveren i Nykøbing F., maa være nærmest til at antage sig den nu afdødes Sager.

Heller ikke om Sønnen er der nogen paa Stedet, som véd Besked udover, at den afdøde ikke har begæret at tilmelde hans Søn den Svaghed, han i saa lang Tid har henligget i. Omsider faar man dog gennem Justitsraad Schmidt den Oplysning, at Sønnen, som i 1778 i København var bleven Student med 1ste Karakter, gennem en Decanus ved Kommunitetet har faaet en Kondition paa Landet.

Af Registreringen fremgaar, at Husets Indbo er ret beskedent, selvom den afdøde har været velforsynet med Gangklæder. Det meste er gammelt og medtaget. Kun faa Kostbarheder. Guldmedaljen findes ikke. Det vides, at den har været sat til Gemme paa et vist Sted, men igen affordret, og Feilberg har udtalt, at han kunde faa 60 Daler for den; man formoder, at han har laant paa den.

Er Bohavet medtaget, saa gælder det samme Huset. Dets Ejer, Forvalter Lassen, lader optage Syn, der erklærer, at Taget er brøstfældigt, der er tre Huller i den søndre, fire i den nordre Side. Otte Vinduesruder er knækket, et Par Stykker rent borte, og i Loftet mangler tre Brædder.

Boets samlede Fordringer beløber sig til 138 Dl. 3 Mark og 4 Skilling.

Ved Auktionen indkom 112 Daler 2 Mark 5 Skilling.

De bedste Ting tilfaldt Sønnen, saasom: 1 Guldring med sort Sten, Sølvsignet, Lommeur, Bøsse med Messingbeslag, Krudthorn, Krudtmaal, Haglpung, rød Klædesfrakke med Vest og Bukser, to Parykker, Hat med Foderal og 5 Manchetskjorter.

Af den store Bogsamling er der kun en Rest tilbage, men flere gode nye Værker er kommet til. De værdifuldeste, som Holbergs Værker og Bomares Naturhistorie, faar Sønnen ligeledes.

Denne Søn, Peter Christian Høst Feilberg, blev senere Sognedegn i Refsnæs, hvorfra han i 1805 blev forflyttet til Raklev, entlediget 1814, død som Pensionær i Ousted Kro 17/3 1821. Hans eneste Søn, Jens Christian Feilberg døde barnløs som Købmand i Kalundborg 14/3 1856, og dermed er denne Gren af Familien Feilberg uddød paa Mandssiden, mens den paa Kvindesiden fortsættes gennem Datteren Johanne Maria Feilberg, gift med Færgeløbsskipper Fr. Chr. Møller i Kalundborg.

Naar J. Feilbergs Bestræbelser for at ophjælpe Landets Industri, skønt de var i god Overensstemmelse med Tidens Tankegang og Aand, fik et saa uheldigt Udfald, saa kan det naturligvis tildels skyldes Mangler hos ham selv, men det er dog sandsynligt, at Aarsagerne væsentlig skal søges andensteds. Det er jo en Kendsgerning, at langt den største Del af de industrielle Virksomheder, der oprettedes i Merkantilismens Periode, kun fik en krank Skæbne.

Merkantilismen nedbrød paa den ene Side Skranker for Næringslivets Udfoldelse, men paa den anden Side lagde den ved Begunstigelser, Monopoler og Koncessioner lige saa mange Hindringer for den enkelte Næringsdrivendes frie Virksomhed. Feilberg har saaledes snarest været et Offer for en kortsynet Administrations Feilgreb, idet den ved Begunstigelse af den ene lagde Hindringer i Vejen for den anden, og ved smaalig Kontrol lammede Foretagender, som den selv ønskede at fremme.

Det er værd at lægge Mærke til, hvad Provst Paludan, der personlig har kendt Feilberg, siger om ham. I sin Bog om Kalundborg paaviser han, hvor vanskeligt de smaa Købstæder paa Sjælland er stillet i Konkurrencen med København. En Manufaktur i en Provinsby — siger han — er næsten paa Forhaand dømt til at bukke under.

„Et Eksempel herpaa er den for nogle Aar siden afdøde Feilberg. Paa Rejser havde han samlet sig økonomisk Erfaring og Kundskab; han satte sig i Kalundborg som Farver, købte en Mængde dansk Uld og gav Betlere Arbejde. Da han selv forstod Væveriet, selv besørgede Farvning og Overskæring, fik han snart et Forraad af Klæde, 5 Kvarter bredt, til 5 à 6 Mark Alen, men det maatte ikke afsættes, før end det først havde gjort en Rejse til København og var der vraget, stemplet og hvad det mer dér skulde lide og undergaa. Derefter anlagde han en Linned-Fabrik og forfærdigede Blankdug og Paklærreder, fik efter Ansøgning Lov til at afsætte sine Varer alle Vegne i den danske og norske Stat, undtagen — København. Nu kededes han ved det næsten modbydelig gentagne Ord: København, som hørtes til Hindring i alle hans Bestræbelser, og vendte sig fra Kunsten til Naturen. — — Han fik en Medalje, men døde i Armod".

Omsider blev man klar over Svagheden ved Systemet, og at det i hvert Fald ikke havde egnet sig for danske Forhold. Medens Chr. G. Biering i et Skrift 1773: »De danske Købstæders nuværende slette Tilstand samt Hjælpemidler til deres Opkomst« anbefaler Manufakturer og faar Medalje derfor, skriver en Indsender i »Nyeste Skilderi af København« $^{25}/_{9}$ 1813: Monopoler, Pengeunderstøttelser, Præmier har været de svage Piller, der har understøttet de ravende Manufakturer og Fabrikker. Told og Indførselsforbud fremmede Indretningen, men hvad der passede for det ene Land, passede ikke for det andet, for England ikke for Danmark.